

Més enllà del 92: una nota dels editors

Valerià Paül, editor en cap
Departamento de Xeografía
Universidad de Santiago de Compostela
v.paul.carril@usc.gal

Joan Alberich, editor adjunt
Departament de Geografia
Universitat Rovira i Virgili
joan.alberich@urv.cat

Tenim la sort de comptar ja amb una història de la Societat Catalana de Geografia (SCG), coordinada per Bertran (2021), que es fa ressò de l'inici de la revista *Treballs de la SCG*, el número 93 de la qual obrim amb aquesta nota. Aquest llibre esmenta un text que d'una altra manera ens hauria passat desapercebut, a càrrec de Casassas (1989), que feia una síntesi de les raons esgrimides per al naixement de la nostra revista, a saber: satisfer “la necessitat de [comptar amb una] [...] publicació periòdica”, “d’aplegar [...] tot un conjunt d’estudiosos interessats per les qüestions que afecten l’home i les ciències de la [T]erra”, de generar “una tribuna pública on debatre els temes més diversos” i que la SCG “tingués un òrgan d’expressió” (Casassas, 1989, p. 5-6). Ni més ni menys, hom es va proposar de desenvolupar una publicació periòdica com les habituals, però alhora de dotar la SCG d’un mecanisme per reflectir la seva feina institucional i el seu debat intern. De forma similar ho explicava Llobet (1984, p. 3) al primer dels números de *Treballs*: “[c]alia [...] l’aparició d’uns nous quaderns, plenament geogràfics, on figuressin treballs entre els autors dels quals fossin primordials i tinguessin preferència els nostres socis mateixos i els conferenciants i col·laboradors de la Societat i on apareguessin, a més, les memòries de la institució.”

Amb el pas del temps, aquests propòsits seminals han anat tenint el seu reflex a les pàgines de *Treballs*. Així, les seccions consolidades els anys noranta, però sobretot a la primera dècada del segle XXI, han estat les següents: articles, conferències, notes, ressenyes i crònica. Mentre que els articles i les ressenyes formen part del que hom espera d’una revista científica en voga, les seccions de conferències i crònica tenen més a veure amb el funcionament ordinari de la SCG. Al seu torn, les notes han mantingut un caràcter híbrid, a mig camí d’ambdós blocs, ja que han recollit tant resums de treballs de recerca premiats per la SCG, posem per cas, com articles no publicats, pel motiu que fos, a la secció homònima. No són pocs, d’altra banda, els números “especials” dels darrers anys que han estat protagonitzats per aportacions d’esdeveniments de naturalesa diversa (jornades, seminaris, etc.), no sempre avaluades.

En aquest context, observem amb preocupació que la secció d’articles ha anat minvant, fins al punt que els darrers cinc números n’han congregat 2 (número 87), 2 (88), 9 (89), 2 (90) i 3 (91-92). Aquest darrer, de fet, va haver de ser doble perquè al llarg de l’any 2021 es van rebre molt poques contribucions. Ometent l’excepció del 89 –un monogràfic sobre el temporal Glòria–, els articles avaluats anònimament

que apareixen a *Treballs* són massa pocs per al sosteniment científic i acadèmic de la revista. Alhora, el volum de les altres seccions, en termes absoluts i proporcionals, s'ha incrementat de forma notable, de manera que *Treballs* ha passat a reproduir sobretot la vida de la SCG, en la seva diversitat, però s'ha allunyat de les publicacions assimilables.

En aquest atzucac ens vam trobar a finals del 2021, 37 anys després que *Treballs* nasqués. Alhora, es va produir el relleu de Jesús Burgueño, editor en cap des del número 70 (2010), a qui hem d'agrair la seva tasca incommensurable durant una dotzena anys. El Consell Editor va debatre aleshores sobre la continuïtat de *Treballs*, afer que es va traslladar a la Junta de Govern de la SCG atesa la transcendència de la revista per al conjunt de la comunitat geogràfica catalana. Aquesta nota intenta recollir-ne les coordenades imprescindibles. Que la direcció fos assumida, per un període marcat com a breu, de forma col·legiada per Valerià Paül, editor en cap, i Joan Alberich, editor adjunt, és potser l'aspecte més visible del canvi, però allò que és rellevant és la redefinició del model que es va transaccionar.

No és una anècdota que els qui escrivim aquesta nota tinguéssim, respectivament, cinc i sis anys en el moment de l'aparició de *Treballs*. La nostra dedicació acadèmica a la Geografia no s'iniciaria, de fet, fins més de quinze anys després. Sense voler entrar en un balanç de com ha canviat el món (la geografia) o la disciplina (la Geografia) en aquestes gairebé quatre dècades, ens sembla una evidència que, ara per ara, una publicació periòdica només resulta útil per a la comunitat científica si és validada pels mecanismes corresponents d'avaluació curricular, és a dir, si s'adequa als requeriments de les temudes acreditacions que es poden estendre prou al llarg de les actuals carreres acadèmiques, als concursos successius motivats per la precarietat estructural i l'anèmia de places que s'han apoderat del sistema o als sexennis –quan s'hi arriba, és clar–, entre d'altres contingències que no toca aquí sistematitzar. En definitiva, per a les generacions per sota dels 45-50 anys, resulta impossible progressar acadèmicament si no es publica en les revistes “que valen” d'acord amb els organismes decisors situats a diferents escales.

L'edat dels editors, com dèiem, no és anecdòtica, perquè les persones que hem estat directament afectades per la crisi global iniciada el 15 de setembre de 2008, amb què es trenca el miratge de la “dècada prodigiosa” –en encertada expressió de Burriel de Orueta (2008)–, ens hem hagut de moure en unes coordenades molt diferents a les anteriors. Per això, n'estem convençuts, no s'estan rebent treballs a *Treballs*. En fi, sense una indexació preclara que l'homologui a revistes assimilables, *Treballs* no sobreviurà com a revista amb el degut prestigi científic. Podrà fer-ho com a expressió interna de la SCG, però poca cosa més. Aquest era, per cert, un model possible, malgrat que ens va semblar que no l'assenyat i, en aquest sentit, la Junta de Govern de la SCG ha estudiat com seguir vehiculant d'una altra manera la producció dels continguts més de consum intern (com a annex al número de desembre de *Treballs* en paper i a la pàgina web de la SCG, tot complint els requeriments, en principi contradictoris, de la indexació i de l'Assemblea de la SCG del 14 de juny de 2022, on hom va demanar la continuïtat de la publicació de la crònica).

Així, a inicis del 2022, vam fer una crida a l'aportació d'articles, amb el compromís de passar per la corresponent avaluació científica i produir aquest número dins del termini establert –juny del 2022. Aquesta data esdevé base per a una nova avaluació

en vistes a una indexació bibliomètrica de la revista mitjançant sistemes reconeguts de forma àmplia. La feina ha estat molt exigent i convé agrair-la tant als autors i autores que hi han respost, com també als avaluadors i avaluadores que s'hi han esmerçat de valent; els noms d'aquests darrers apareixeran al proper número. Hem rebut nou articles, dels quals en aquest número se'n publiquen set: quatre en català, dos en anglès i un en espanyol. D'entrada, aquesta distribució és coherent amb una de les nostres premisses: que la revista sigui, per sobre de tot, un vehicle de la comunitat geogràfica catalanoparlant. Alhora, i seguint les especificacions per a les indexacions, l'anglès esdevé imprescindible per al reconeixement global de la revista, de manera que les contribucions en aquesta llengua hi són incentivades i n'hem treballat a fons la forma lingüística –com també, és clar, en les altres dues llengües aquí reflectides. La xifra d'articles assolida (set en un semestre) també reflecteix la necessària homologació als estàndards de bones pràctiques de revistes internacionals.

Ana Zazo, editora en cap d'*Urbano* (Universidad del Bío-Bío, Xile), que ha aconseguit un èxit innegable en el relleuament d'aquesta revista des del 2017, i Pilar Paneque, editora en cap del *Boletín de la Asociación Española de Geografía* al quadrienni 2018-2021 –que ha passat el 2021, increïblement, d'estar al furgó de cua de l'arxiconegut JCR SSCI de Geografia, és a dir, sempre a les darreres cinc situades (d'un total de 80 i escaig), a saltar al Q3–, ens han guiat molt bé en tot plegat, freqüents preguntes formulades a hores intempestives incloses. Per cert, tot llegint Llobet (1984, p. 3), hi reconeixem irònicament que el nom *Treballs* fou triat “per no haver d'ésser esclaus d'una periodicitat exclusiva”, com també es menciona a Bertran (2021, p. 172). Es tracta, precisament, d'un dels nostres anatemes: les dates de publicació resten ara fixades amb sang al calendari per les exigències de la indexació. En efecte, aquest número apareix, i aquí estem en deute amb Enkeleda Xhelo Çomo i Montserrat Torras (Servei Editorial de l'Institut d'Estudis Catalans), el 30 de juny de 2022, per complir plenament amb la periodicitat. De fet, esperem i desitgem que el proper número estigui disponible força abans del dia de menjar el raïm.

Quant als treballs aquí aplegats, dos fan referència a temes d'actualitat, que ens semblen escaients per mostrar com la Geografia està aportant en directe respostes als reptes del nostre món, com són la crisi de la covid-19 a l'àrea metropolitana de Barcelona (de Jordi Martín i Oriol) i la polèmica gestió de l'aigua al transvasament Siurana-Riudecanyes (d'Albert Santasusagna, Joaquim Farguell i Xavier Villalba). Dos treballs més també aborden el nostre món contemporani, però d'alguna manera en van més enrere –la “Geografia històrica actual” de Mendizàbal (2013)– i, curiosament, graviten al voltant del turisme a dos extrems de la Mediterrània: una aportació inserible en la Geografia cultural, sobre la filmografia d'Eivissa, d'Hugo Capellà; i una altra, que encaixa tant en la Geografia del turisme com en la rural, sobre el desenvolupament del turisme rural a Egipte, de Salah Abd El-Gaber Eisa. En darrer lloc, n'hi ha tres que analitzen esdeveniments succeïts, o treballs efectuats, el segle XIX, àdhuc més enrere: sobre els mètodes de recerca en Geografia (d'Scott William Hoeffle), sobre els topònims urbans valencians (de Joan Carles Membrado-Tena) i sobre la construcció nacional argentina i la reconfiguració global del paisatge de l'Iguaçú (de Perla Zusman).

Per cert, a Bertran (2021, p. 174) se sosté que *Treballs* presenta un biaix cap a la Geografia humana, amb una minsa representació de la Geografia física. Ara bé,

al si de la defensa recent de “per què la Geografia importa” de Murphy (2018), s’explicita la necessitat de superar aquestes categories enteses de forma dicotòmica, àdhuc maniquea, i en aquest número pensem que les consideracions de gairebé tots els treballs van en aquesta direcció: la toponímia fa referència a elements culturals i naturals, l’Iguaçú són unes cascades (físiques) però també llur construcció social, els problemes de l’espai rural egipci inclouen el precari estat ambiental de les riberes i les zones humides generades pel Nil, etc. Finalment, emparem en aquest número 93 una ressenya que respon a la voluntat que li volem conferir d’ara en endavant a aquesta secció de la revista: revisar les obres que es produeixen en la Geografia catalana perquè puguin ser conegudes a nivell internacional, d’aquí que la publiquem en versió bilingüe.

En un dels capítols de la Geografia col·lectiva que ha concebut fa poc la SCG, Benach (2021) analitza de forma brillant el relat desenvolupat al voltant de l’any 1992, sempre abreujat com “el 92”. En breu, el 92 ha estat la metàfora que ha generat més adhesions a Barcelona, i segurament a Catalunya, al llarg de les darreres dècades, fins al punt que la ciutat, i el país tal vegada, s’hi han vist atrapatats durant molt de temps. En un intent de convèncer que al 92 no s’acabava res, hàbilment l’Ajuntament de Barcelona (1990, p. 7) va parlar del 93: “Cal entendre que aquesta és una data simbòlica [poseu-hi un número simbòlic]”. La continuïtat entre les metàfores del 92 i del 93 resulta evident, però també –la Geografia ens n’ha parlat prou sovint (per exemple, la mateixa Benach, 2021)–, les esquerdes entre ambdues xifres. Tal com no es pot concebre el 93 sense el 92, aquest número 93 de *Treballs* tampoc es pot plantejar sense el precedent, bo i acceptant que les permanències mai són absolutes perquè res és perdurable. En aquest punt, ens sembla escaient tornar per darrera vegada als mots de Casassas (1989, p. 6) en referir-se als propòsits de la revista: comptar amb un espai “on els joves geògrafs puguin trobar un mitjà per rompre la barrera social que confina els seus treballs a una mena de ghetto [sic] de recel i de suspicàcia”. Esperem que compregueu els arguments plantejats en aquesta nota i que us plagui el contingut del present número, i els que vindran.

Referències

- AJUNTAMENT DE BARCELONA (1990). *La Barcelona del 93*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- BENACH, Núria (2021). “Barcelona, té molt poder?”, dins: Jesús BURGUEÑO [coord.]. *La nova Geografia de la Catalunya postcovid*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia, p. 339-348.
- BERTRAN, Enric [coord.] (2021). *L’esguard de la Societat Catalana de Geografia (1935-2020)*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia.
- BURRIEL DE ORUETA, Eugenio (2008). “La «dècada prodigiosa» del urbanismo español (1997-2006)”. *Scripta Nova*, núm. 383. <http://www.ub.edu/geocrit/xcol/383.htm> (consultat 28/06/2022).
- CASASSAS, Lluís (1989). “Pòrtic”. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 19, p. 5-7.
- LLOBET, Salvador (1985). “Presentació”. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 1, p. 3-4.
- MENDIZÁBAL, Enric (2013). “¿Hay alguna geografía humana que no sea geografía histórica?”. *Revista de Geografía Norte Grande*, núm. 54, p. 31-49. DOI: <https://doi.org/10.4067/S0718-34022013000100003>
- MURPHY, Alexander B. (2018). *Geography: Why It Matters*. Cambridge/Medford: Polity Press.